

Deltakende demokrati

Dag Andersen

Utfordringen

Det skjer en grunnleggende endring i samfunnet, en understrøm som driver frem en mengde mindre overflatestrømmer. En hovedtrend i dette er at menneskene blir mer selvstendige. Vi fjerner oss fra det autoritære. Vi godtar ikke lenger noe som sant og riktig bare fordi en eller annen autoritet har sagt det. Vi aksepterer ikke lenger ferdige ideologier eller teologier. Vi har vent oss til å kunne plukke fritt i og sette sammen vår egen personlige variant av religion, vi kan velge og vrake i tilbudet av politiske standpunkter og vi kan skifte parti fra valg til valg.

De politiske partiene har på sin side endret seg fra å være kamporganisasjoner for mer og mindre klart definerte grupper der partimedlemskap ofte gikk i arv, til å bli konkurrenter i et stemmemarked. Det gjelder å finne gode saker å markere seg på, samtidig som partiet ivaretar sin merkevare. Konkurransen om mediernes oppmerksomhet og folkets gunst er hard.

Det er krevende å henge med i svingene, oppmerksomheten flagrer fra sak til sak, fra produkt til produkt. Samtidig lærer vi at tingene henger sammen. Det vi gjør har konsekvenser. Klimaendringer har en klar pedagogisk effekt, det samme har livsstilssykdommer. Vi forstår at summen av alle våre små valg ikke alltid er av det gode. Det kan gå ganske ille dersom vi lar de store valgene bli til som summen av de mange små.

Økt selvstendighet følges av økt ansvar. Kanskje trenger vi noen tøffe erfaringer for å komme dit, men det er grenser for hvor tungnemme vi er. De fleste av oss forstår at vi står overfor store utfordringer med klimaendringer og folkevandringer med overgang til et flerkulturelt, globalt samfunn.

Norsk politikk er på sitt beste med de store forlikene: pensjonsforliket, oljefondet, handlingsregelen, skatteforliket, statskirkereformen osv. Det er de store forlikene som vil bli stående når historikerne skal bedømme vår tid. Det er da også forlikene Jens Stoltenberg fremhever at han er stolt av å ha vært med på. Det kan være klokt å bygge videre på dette fundamentet for politisk lederskap.

Samtidig som tradisjonelle organisasjoner sliter med å samle folk på medlemsmøter og med å aktivisere folk på sine nettsider, strømmer folk til dialog og debattmøter på steder som Litteraturhuset i Oslo, og mange bruker mye tid på meningsutveksling i ulike former på Internett. Det vokser frem en ny sivil arena som er tverrsektoriell, folk ønsker å komme sammen og samtale på et friere grunnlag, i en mer dialogisk form. Aktivt

medlemskap i en mer eller mindre smal organisasjon, et parti eller en menighet appellerer ikke på samme måte som før. Vi bytter parti og vi vektlegger saker ulikt fra år til år.

Mer enn noen gang er det behov for å se ting i sammenheng. Skal dette gå i hop må vi utvikle og forbedre metoder for sammen å arbeide oss frem til helhetlige løsninger. Dette er da også i ferd med å skje. Svar på utfordringene vokser frem, ikke i form av en ny ideologi, men i form av nye metoder som sammen bygger et supplement til de politiske partiene og de tradisjonelle interesseorganisasjonene.

Det skjer en revitalisering av det sivile samfunn, både i Norge og i andre land. Vi kaller det for *deltakende demokrati*, andre steder går det under betegnelser som: *democratic citizenship*, *public participation*, *deliberative public engagement* og *citizen consultation*.

Svaret

Kjernen i det nye finner vi som dialog i mindre grupper. Det eksperimenteres med mange varianter, men kjernen er ordentlige *samtaler* hvor alle etter evne bidrar til en felles forståelse og alle lytter for å forstå hvordan de andre tenker. Samtaler om det som virkelig betyr noe, meningsfulle samtaler.

Om fysiske møter er kjernen, frøet, så er Internett skogen hvor samtalen videreføres og spres. Utviklingen av sosiale medier blir viktig. Både utbredelse og utvikling går svært raskt. Det er viktig at brukerkulturen kommer inn i gode og fruktbare spor.

I store deler av verden prøver man seg frem med forskjellige varianter av dette. Et representativt utvalg av befolkningen setter seg inn i noen prinsipper for dialog, de får balansert informasjon og innsikt i de aktuelle temaer, før de samtaler i mindre grupper. Det som kommer ut av gruppesamtalene formidles så til de andre gruppene. På ulike måter akkumuleres resultatet av gruppearbeidet, ved avstemninger, ved samtaler i plenum, eventuelt med gruppearbeid i flere runder.

Norge har vært med på dette på lokalt, nasjonalt og globalt plan. Lokalt gjøres det ulike ting, blant annet i *Plansmier* (Charette) hvor lokalbefolkningen deltar aktivt i planlegging av byggeprosjekter. I Norge har vi gjennomført den store idédugnaden 100-årsmålene, der hundrevis av mennesker over store deler av landet deltok i arbeidet med å sette langsiktige mål for dette hundreåret, for hva slags samfunn vi ønsker å gi videre til våre barnebarn. Norge har også bidratt aktivt i det første globale prosjektet, World Wide Views, ved å gjennomføre prosjektet i Norge og i tillegg ved å finansiere noe tilsvarende i enkelte fattige land.

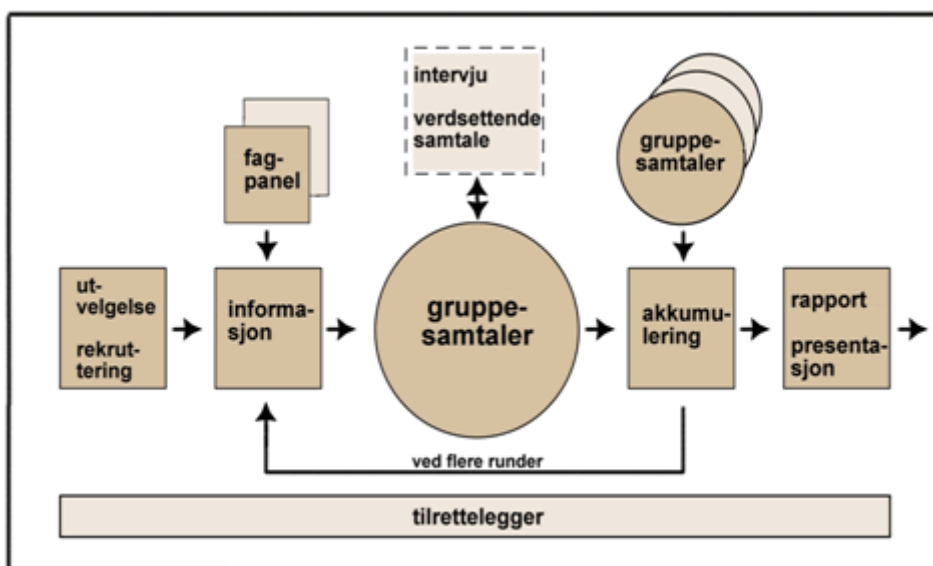
Dialog i grupper på 4 – 9 personer, er en form for medvirkning som avviker fra å arbeide internt i et parti, en interesseorganisasjon, delta i offentlige debatter eller å stemme ved valg. Det kan likne på komitéarbeid eller tradisjonelle studiegrupper i politiske partier,

men her er ikke deltakerne rekruttert ut fra felles holdninger eller interesser, de skal ikke arbeide for å fremme bestemte verdier eller interesser. Det er mennesker med ulike interesser, ulike holdninger og ulik kompetanse som kommer sammen for å finne ut av hva de kan komme frem til, når alle gir det beste de har av innsikter, erfaringer og ideer om det aktuelle tema.

Etter å ha reist rundt i landet og arrangert slike dialoger, erfarer vi for det første at folk opplever det som meningsfullt å komme sammen på denne måten. En vanlig reaksjon er at vi alt for sjelden snakker sammen på en ordentlig måte. Den andre erfaringen er at folk blir forbauset over hvor enige de er på tvers av tradisjonelle partigrænser og andre gamle båser, når de bare kommer forbi virkemidlene de har vent seg til å være uenige om. Når folk på grasrota fra SV og FrP får snakket sammen om hva slags samfunn de ønsker at deres barnebarn skal leve i, har de en sterk tendens til å være enige.

Når en metodikk som dette gror frem på grasrotplan og i ulike miljøer verden over, blir mangfoldet stort. Dialogiske teknikker fra teamarbeid, fredsarbeid og annet trekkes inn. Det mulig å tegne en figur som fanger inn hovedtrekkene i prosessen.

Figur: Deltakende demokrati, ulike faser

Kjernen i prosessen er altså gruppesamtaler, der alle stiller likt. Her gjelder det å unngå debatter og diskusjoner med fastlåste posisjoner og i stedet tilstrebe en konstruktiv dialog der målet er å komme frem til noe gruppen kan samles om. Gruppearbeidet veksler med møter i plenum der de ulike gruppene legger frem hva de har kommet frem til. Poenget er ikke å bli enige om alt, men å finne frem til noe som kan være verdifullt å arbeide videre med.

Det vanligste er å basere seg på varianter av *World Café* metoden, *Kafé dialog*, der deltakerne etter en tid roterer mellom ulike bord slik at alle får samtalt med mange. På

hvert av bordene blir en nøytral kafévert sittende igjen og formidle til nye gjester hva som kom ut av samtalen i tidligere runder. Kafévertene presenterer så i plenum hva som har kommet frem rundt de enkelte bord, som grunnlag for en dialog i plenum.

Dersom arbeidet i gruppen handler om å komme frem til nye forslag og ideer, er det svært nyttig å skille ut en kreativ idéfase der det gjelder å få flest mulig ideer på bordet, gode og dårlige om hverandre. Det finnes ulike metoder for å få opp kreativiteten i denne fasen, mange foretrekker at gruppen står og arbeider på veggtavler eller flippover. Når man har fått frem et tilstrekkelig antall ideer, setter gruppen seg rolig ned og drøfter disse. Arbeidet med 100-årsmålene var lagt opp på denne måten. Vi kan kalle det *toroms metoden* hvor man i *det kreative rommet* er leken og fantasifull, man bruker det positivt emosjonelle. I dette rommet legges alle motforestillinger til side – de stopper den kreative prosessen; det viser seg ofte at de ideene som i utgangspunktet så ville ut har sporen i seg til noe veldig bra. Når man så går inn og setter seg rundt bordet i *vurderingsrommet*, er alle nøkterne og saklige, ingen forsvarer "sine" ideer, alt er gruppens felles materiale.

Samtalene kan suppleres med at gruppene går ut i lokalsamfunnet og intervjuer andre om deres syn på de aktuelle temaer. Metodikken brukes i mange sammenhenger, ikke minst i bedrifter og offentlige etater. Den kalles *Verdsettende Samtale* eller *Appreciative Inquiry, A.I.* Den ble med hell brukt på skoleklasser som deltok i 100-årsmålene. I grupper på tre ble elevene sendt ut for å intervju foreldre og andre voksne om hva de mente var det mest verdifulle i deres liv og hva de ønsket for sine barnebarn.

I forkant av gruppesamtalene er det viktig at deltakerne får balansert informasjon om det aktuelle tema, gjerne i form av et fagpanel. Poenget er ikke å presentere en masse data, men å formidle den innsikt som finnes om hvordan de aktuelle sammenhengene faktisk fungerer. Det vi formidler til hverandre i dialoger er først og fremst forståelse, innsikt og erfaring. Dermed kan vi anvende vår kreative evne og vår sunne fornuft.

Når man tilrettelegger slike prosesser er selve gruppesamtalen det enkleste. Det vanskeligste er arbeidet etterpå. Hvordan få prosessen til å gå videre når gruppesamtalene er avsluttet og folk har gått hjem. Det arbeides mange steder med å finne gode prosedyrer for å samle resultatene fra mange dialoggrupper, kanskje spredt over hele verden. Man kan bruke Internett for rapportering og eventuelt avstemning over nettet i etterkant av dialogene. En annen mulighet er å samle gruppene til arbeid i to perioder, der utgangspunktet for andre runde er et sammendrag av resultatene fra første. I World Wide Views (WWViews) kombinerte man utarbeidelse av egne forslag fra hvert land med avstemning over spørsmål som var satt opp på forhånd, slik at man fikk sammenliknbare stemmetall fra land til land. Prosessen ble rullert kloden rundt på ett døgn.

Arbeidet med å formulere spørsmål er viktig. Det kan gjøres av tilretteleggere, av gruppene selv eller i større prosjekter: ved at man kjører en prøverunde eller to med et mindre antall grupper for å utarbeide og teste spørsmålene/ oppgavene.

En viktig fase er rekruttering og utvelgelse av deltakere. Det kan gjøres, som med WWViews, ved at man sender ut en mengde invitasjoner, mottar søknader og på dette grunnlag plukker ut et utvalg på 100 personer som samlet er representative for befolkningen. For plansmier i et lokalsamfunn kan det være naturlig å invitere alle som vil til å delta. Rekrutteringen til idédugnaden 100-årsråkene ble gjort gjennom ideelle organisasjoner og kontaktpersoner fra dette nettverket rundt i landet. Det ga en antatt overrepresentasjon av samfunnsengasjerte idealister. Resultatet ble derfor sjekket ut mot en meningsmåling på et representativt utvalg.

Prosesser som dette krever at noen tilrettelegger dem, et kvalifisert arbeide som må gjøres for hver fase i prosessen. Det er viktig å bygge opp faglig kompetanse og erfaring for tilrettelegging og vertsfunksjon for alle grupper. Tilsvarende må profesjonalitet og nøytralitet i forhold til prosessen som helhet ivaretas. Men i lokale, uformelle sammenhenger kan alle eksperimentere med dialogiske metoder. Det finnes en mengde nettsteder som formidler ulike metodevarianter og erfaringer fra ulike deler av verden.

Dersom vi nå tenkte oss å etablere Deltakende demokrati som en viktig ny søyle i det norske demokratibyggverket, hvor omfattende skulle det være? Dersom ambisjonsnivået er å bruke metoden som en form for avansert meningsmåling, kunne man f.eks. velge ut en representativ gruppe på 100 i hvert fylke. Dersom ambisjonsnivået er å få et samlet engasjement i det norske folk, hvor mange måtte da delta – 1 %, 10 % eller flere? Dette vil delvis avhenge av hvordan de sosiale mediene, med internettdialogen, kommer til å fungere. Det vil avhenge av samspillet mellom fysiske og elektroniske dialoger.

www.iap2.org , www.involve.org.uk , www.peopleandparticipation.net

www.co-intelligence.org , www.thataway.org , www.theworldcafe.com

www.hundrearsmalene.no , www.plansmier.org , www.wwviews.org

Et samfunn i endring

Limet som holder et samfunn sammen er opplevelsen av fellesskap, av en felles grunnleggende forståelse. En slik felles kultur skapes hos mennesket gjennom samtale, dialog. Kamp mot andre kan skape samhold innad, det gjelder også verbale kampformer som debatt. Men limet i en familie, et lokalsamfunn eller en nasjon, skapes ved at vi samtaler, at vi deler våre tanker og følelser med hverandre.

En slik samtale kan i noen grad føres i det offentlige rom, gjennom media. Men samtalen er viktigst for dem som deltar. For de fleste er det slik at det er våre egne samtaler som

betyr mest. Det er gjennom dem vi danner oss *vår* mening. Vi henter nok de fleste tankene utenfra, men skal vi sette dem sammen og gjøre dem til våre på fornuftig vis, må vi ta dem i bruk – og den enkleste metoden er gode samtaler.

Massemediene er i dag sterkt konfliktorientert. Internett fylles av debattfora og blogger hvor mange eksponerer sine verste sider. Det er et uheldig samspill mellom stadig hardere massemedier og Internett hvor vi kan sitte i ensomme nattetimer og publisere hva som helst uten filter. Samtidig skal vi her i Norge omstille oss fra et homogent samfunn i verdens utkant, til et flerkulturelt samfunn i en globalisert verden. Vi står ved starten av raske og særdeles omfattende endringer. Mer enn noen gang trenger vi å snakke oss sammen. Mer enn noen gang trenger vi å forstå hverandre, for å utvide perspektivet, for å se nye muligheter. Da kan TV-titting og blogging være lite egnet – vi trenger arenaer der vi kan komme sammen og dele våre ideer, våre tanker og erfaringer.

Deltakende demokrati vokser frem av dette behovet. Norge og Norden har med sine tradisjoner og sine ressurser mulighet til ta en ledende rolle i utviklingen av et dialogisk demokrati egnet til å møte det 21. århundres utfordringer. Det ville være bra for oss og det ville være bra for verden.